

Podczas prac ziemnych (2013) poprzedzających rekonstrukcję komendantury (*principia*) rzymskiego legionu w Novae w Bułgarii odkryto ponad dwadzieścia grecko- i łacińskojęzycznych napisów z okresu II do V w. na bazach posągów i elementach architektury. Razem ze znanymi dotąd napisami, w tym też na ołtarzach, dysponujemy łącznie około pięćdziesięciu dokumentami różnorodnych ceremonii religijnych i aktywności legionu w upiększaniu centrum obozu. Głównym celem projektu jest dokumentacja i publikacja nowo odkrytych napisów. Zawierają one cały szereg nowych danych o religii i obrzędowości wojskowej, w tym o czasie, miejscu, okolicznościach, powodach, a czasem i finansowaniu wystawiania pomników i ołtarzy, budowli lub jej części, materiale, wymiarach, czasem też o wyglądzie statui, o osobie dedykanta, miejscu i roli wyobrażonego bóstwa w religii obozowej i kultach praktykowanych w Mezji Dolnej i regionie dolnego Dunaju, związkach z osobą władcy. Po dołączeniu do tego bogatego materiału inskrypcyjnego znalezisk ponad stu odłamków brązów statuarycznych zostanie poddany analizie i próbie periodyzacji, a także w miarę możliwości odtworzony rysunkowo cały rzeźbiarski i epigraficzny wystrój obiektu. Jak nigdzie indziej jest on nam znany tak z planu jak i komputerowo generowanych wizualizacji, które legły u podstaw wykonanej w terenie w pełnej skali rekonstrukcji. Wnioski dotyczące Novae zostaną skonfrontowane z wymową materiału paralelnego, a więc pozyskanych drogą kwerendy bibliotecznej i muzealnej informacji o możliwie wszystkich znaleziskach inskrypcji oraz fragmentów rzeźb i reliefów z komendantur legionowych i oddziałów pomocniczych w całym cesarstwie oraz z danymi pochodzącymi z tekstów autorów starożytnych, źródeł papirusowych i przedstawień na monetach i reliefach. Rezultatem projektu będzie zatem także monograficzne opracowanie zjawiska plastycznej i inskrypcyjnej oprawy centrów rzymskich obozów wojskowych okresu cesarstwa na terenie całego imperium. Na podstawie wstępnej lektury nowych tekstów epigraficznych już dzisiaj wiadomo też, że wyniki projektu zmodyfikują do pewnego stopnia dotychczasowe ustalenia o tzw. religii obozowej (*religio castrensis*), kulcie cesarskim, oficerskiej kadrze rzymskich legionów a częściowo również w prowincjonalnej administracji, roli *principia* w obrzędowości wojskowej, procesie transformacji obozów rzymskich w średniowieczne miasta a nawet o systemie zaopatrzenia rzymskich legionów w produkty żywnościowe, zwłaszcza w dobie późnego cesarstwa.